

■ مقایسه برخی مراکز تاریخ شفاهی داخل و خارج از کشور

براساس مؤلفه جست‌وجو در وب

اعظم آقایی میرک‌آباد | محسن حاجی‌زین‌العابدینی

■ چکیده

هدف: هدف این پژوهش، تعیین وضعیت مؤلفه جست‌وجو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی داخل و خارج از کشور است. روش/رویکرد پژوهش: این پژوهش با استفاده از روش‌های پیمایش تحلیلی و توصیفی انجام شده است و ابزار جمع‌آوری داده‌ها سیاهه واری بوده است. همچنین، پژوهشگر برای جمع‌آوری داده‌ها، از طریق پست الکترونیکی، با برخی مسئولان مراکز تاریخ شفاهی خارج از کشور، و با مسئولان داخل، از طریق تماس تلفنی، ارتباط برقرار کرده است.

جامعه پژوهش: جامعه مورد پژوهش شامل ۷ مرکز تاریخ شفاهی در ایران و ۱۰ مرکز فعال از مجموعه مراکز تاریخ شفاهی جهان (خارج از ایران) است. مراکز مورد بررسی با در نظر گرفتن پراکندگی جغرافیایی و گستره متنوع جهانی انتخاب شده‌اند.

یافته‌های پژوهش: نکته‌ای که آشکارا می‌توان در مراکز تاریخ شفاهی داخلی مشاهده کرد، این است که اغلب آنها به‌طور مستقل دارای مؤلفه جست‌وجو در وب نیستند و دسترسی به منابع آنها با مراجعه حضوری میسر است. و در مقابل، در بیشتر مراکز تاریخ شفاهی خارج از کشور، مؤلفه جست‌وجو به‌طور مستقل در وبگاه آنها وجود دارد و امکان جست‌وجوی کاربران در وبگاه آنها قرار داده شده است.

نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش، نشان‌دهنده فقدان مؤلفه جست‌وجو در بیشتر وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی است. این موضوع نباید از دید مسئولان و مدیران مراکز تاریخ شفاهی داخلی پنهان ماند؛ زیرا مؤلفه جست‌وجو یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین عامل در دستیابی کاربران به اطلاعات مورد نظر است.

کلیدواژه‌ها

تاریخ شفاهی / مراکز تاریخ شفاهی / جست‌وجو

مطالعات آرشیوی

فصلنامه گنجینه اسناد: سال بیستم و چهارم، دفتر سوم، (پائیز ۱۳۹۳)، ۱۴۶-۱۲۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۳/۳ ■ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۳/۲۶

مقایسه برخی مراکز تاریخ شفاهی داخل و خارج از کشور براساس مؤلفه جست‌وجو در وب

اعظم آقایی میرک آباد^۱ | محسن حاجی‌زین‌العابدینی^۲

مقدمه

تاریخ شفاهی، از جمله گرایش‌های علم تاریخ است که پیوندی عمیق با دیگر رشته‌های علوم انسانی، به‌ویژه جامعه‌شناسی دارد. امروزه، تاریخ شفاهی، به یکی از عرصه‌های ظهور و بروز علم تاریخ تبدیل شده است. تاریخ شفاهی بیشترین اهمیت را در زمینه تحقیقات تاریخ معاصر از آن خود کرده و جایگاه ویژه‌ای در این زمینه دارد، که علاوه بر حضور مستقل در نگارش‌های تاریخی، سهم بسزایی در تاریخ‌نگاری معاصر ایفا کرده است. تاریخ شفاهی، به‌علت گستردگی سیطره کاری در جامعه، در تعامل دو جانبه با گروه‌های مختلف از قبیل تاریخ‌دانان، جامعه‌شناسان و روزنامه‌نگاران است و به‌صورت مستقیم، نقشی بارز در حفظ هویت یک ملت و انتقال به آیندگان بر عهده دارد.

تاریخ شفاهی، یکی از شیوه‌های پژوهش در تاریخ است که به شرح و شناسایی وقایع، رویدادها، و حوادث تاریخی براساس دیدگاه‌ها، شنیده‌ها، و عملکرد شاهدان، ناظران، و فعالان ماجراها می‌پردازد. متون این تاریخ، حتی در صورت مکتوب شدن، خصلتی گفتاری دارد. مصاحبه، رکن اساسی تاریخ شفاهی است و در فرآیند مصاحبه، دو عامل مصاحبه‌کننده و راوی ارتباطی تنگاتنگ یافته و مصاحبه‌کننده به‌عنوان شنونده‌ای فعال، نقشی بسیار اساسی را ایفا می‌کند تا مصاحبه‌شونده (راوی) در فضایی آرام و بی‌دغدغه به شرح و بسط دیدگاه‌ها و شنیده‌های خود بپردازد. بدیهی است نقش مصاحبه‌گر در این میان، نقشی فعال و پویاست و گفتمان متقابل این دو، با به‌کارگیری شیوه‌های اصولی و استاندارد مصاحبه تاریخ شفاهی به

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی
و کتابدار مرجع کتابخانه مرکزی دانشگاه
الزهر (نویسنده مسئول)
aazamaghaee@yahoo.com
۲. استادیار علم اطلاعات و دانش‌شناسی
دانشگاه شهید بهشتی
zabedini@gmail.com

آشکار شدن زوایای پنهان تاریخ و بازسازی دوباره آن منجر می‌شود (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۹۲). مصاحبه‌ها به دو صورت ساختاریافته یا ساختار نیافته انجام می‌شوند. در مصاحبه ساختاریافته، فهرستی از پرسش‌های از پیش تنظیم شده از فرد مصاحبه‌شونده پرسیده می‌شود. در مصاحبه ساختار نیافته، پرسش‌ها براساس روند مصاحبه و محتوای آن تنظیم می‌شوند (توکلی، ۱۳۸۷).

عده‌ای از پژوهشگران معتقدند «تاریخ شفاهی [موجب می‌شود] مردمی که در دهلیزها و گوشه و کنار تاریخ پنهان مانده‌اند، شنیده شوند» (کیانی، ۱۳۸۶). به نظر می‌رسد یکی از کامل‌ترین تعاریف اصطلاحی از تاریخ شفاهی را ریچی ارائه کرده باشد: «تاریخ شفاهی، حافظه‌ها و رویدادهای شخصی برجسته تاریخی ضبط شده از طریق مصاحبه را جمع‌آوری می‌کند. هر مصاحبه تاریخ شفاهی معمولاً شامل پرسش‌های خوب طراحی شده توسط مصاحبه‌گر است که در ضبط صوت یا به شکل ویدئویی ثبت و ضبط و مبادله می‌شود. اسناد مصاحبه، تشریح، تلخیص یا تدوین شده و سپس در کتابخانه یا آرشیو قرار داده می‌شود» (ریچی^۱، ۲۰۰۳). یکی از شاخص‌های تاریخ شفاهی این است که محدودیتی در آن وجود ندارد و مساوات طلب است. تاریخ شفاهی، منحصر به افراد مشهور یا صاحب قدرت نمی‌شود و فقط برای شاهان و فرماندهان نیست، بلکه زندگی مردم را از همه بخش‌های جامعه مستند می‌کند. برخی می‌گویند تاریخ شفاهی تاریخی است که از لایه‌های پائین سرچشمه می‌گیرد، زیرا بسیاری از کسان غایب در کتاب‌های تاریخی فراهم شده به روش سنتی، صدای خود را از طریق تاریخ شفاهی به گوش محققان می‌رسانند. مراکز تاریخ شفاهی یکی از مراکز اطلاع‌رسانی به‌شمار می‌روند که می‌توان به پژوهش‌هایشان در مورد تاریخ معاصر جهان تکیه کرد. این مراکز، رازدار خاطرات نهفته در سینه مردمانی است که حرف‌های تازه‌ای برای شنیده شدن دارند (آموزنده، ۱۳۹۰). مراجعان و محققانی که از مصاحبه‌های مراکز آرشیوی استفاده می‌کنند، ترجیح می‌دهند که مصاحبه‌ها تایپ و نمایه شده و در رایانه قابل جست‌وجو باشد، ولی عدم دسترسی از طریق وب برای کاربران، برخی مراکز آرشیوی را بر آن داشته تا نوارهای مصاحبه را به صورت حضوری در اختیار پژوهشگران قرار دهند تا آنها با زحمت بیشتری نیاز خود را مرتفع سازند و گاه ساعت‌ها وقت صرف کنند تا به مطلب مورد نظرشان دست یابند. از این رو، عدم امکان دسترسی همه به منابع، نقطه ضعف اساسی مراکز تاریخ شفاهی است. با تأملی در این مسئله متوجه خواهیم شد که برای تسهیل دسترسی کاربران به منابع تاریخ شفاهی، وجود مؤلفه جست‌وجو در وبگاه این مراکز بسیار ضروری است. از این رو، این مقاله در صدد است با بررسی مؤلفه جست‌وجو در مراکز داخل و خارج از کشور، مدیران وبگاه‌های این

I. Ritchie

مراکز را بیشتر متوجه این موضوع نماید تا با قرار دادن این مؤلفه در وبگاه خود بازبایی بهتر و سهولت دستیابی به اطلاعات میسر شود.

پیشینه پژوهش

ابوالحسنی ترقی (۱۳۹۰)، در رساله دکتری خود با عنوان «نقد و بررسی جایگاه تاریخ شفاهی در تاریخ معاصر ایران ۱۳۵۸-۱۳۸۵ خورشیدی» به مباحث نظری تاریخ شفاهی، تمایزات و تشابهات سنت شفاهی و خاطره‌نگاری با تاریخ شفاهی می‌پردازد. در ادامه این رساله به بررسی عملکرد کارکرد مراکز تاریخ شفاهی در داخل و خارج از کشور پرداخته و راهکارهای علمی و عملی در راستای کارآمد ساختن آنها ارائه می‌دهد.

آموزنده (۱۳۹۰)، در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه تطبیقی روش‌های سازماندهی اسناد و مدارک تاریخ شفاهی از منظر برخی مراکز تاریخ شفاهی ایران و جهان» به بررسی شیوه‌های سازماندهی اسناد و مدارک تاریخ شفاهی موجود در این مراکز پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان‌دهنده فقدان نظامی جامع و یکپارچه در امر ذخیره‌سازی و سازماندهی اسناد و مدارک تاریخ شفاهی است. لذا ضرورت ایجاد و توسعه نظامی استاندارد که موجب مدیریت بهتر مجموعه‌های تاریخ شفاهی شود و به همکاری و تعامل بیشتر مراکز تاریخ شفاهی بینجامد، به شدت احساس شده است.

ایلخان (۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «تاریخ شفاهی زنان؛ تجربه زیسته همسران شهدا در جنگ» به تحلیل تجربه زیسته آنها در سال‌های جنگ و پس از شهادت همسرانشان پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان داد که همسران شهدا اگرچه از ساختار اجتماعی و ارزشی سال‌های نخست انقلاب متأثر بوده‌اند، خود به عنوان انتخابگر، شیوه زندگی خود را انتخاب کرده‌اند.

حسینی (۱۳۸۶)، در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه تاریخ شفاهی» ادعان می‌کند که کمبود مراکز تاریخ شفاهی و عدم توجه دانشگاه‌ها به مسئله تاریخ شفاهی، از موانع گسترش روش تاریخ شفاهی است؛ زیرا عوامل ذکر شده در ناشناخته ماندن اهمیت این روش و نیز عدم به‌کارگیری و رشد و توسعه آن بی‌تأثیر نیستند.

با تأملی بر پژوهش‌های بالا متوجه این مسئله خواهیم شد که در هیچ کدام از پژوهش‌های انجام شده به مسئله جست‌وجو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی توجه نشده است. از این رو، این پژوهش در صدد است با ارزیابی مؤلفه جست‌وجو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی، نقاط قوت و ضعف را مشخص نموده تا طراحان این وبگاه‌ها بتوانند وبگاهی متناسب با نیاز کاربران طراحی کنند.

هدف پژوهش

• هدف پژوهش حاضر سنجش مؤلفه جست‌وجو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در داخل و خارج از کشور است.

روش پژوهش

این پژوهش که از نوع کاربردی است و با استفاده از روش پیمایشی، مؤلفه جست‌وجو را در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در داخل و خارج از کشور مورد بررسی و ارزیابی قرار داده است.

با توجه به اینکه برای انجام این پژوهش معیار مدونی وجود نداشت، محقق، سیاهه‌ای مبتنی بر متون و منابع موجود در این زمینه طراحی نمود^۱، که به منظور سنجش اعتبار آن، از شیوه اعتبار محتوا استفاده شد. پس از تدوین سیاهه، محقق با مشاهده و مصاحبه و نظرسنجی از متخصصان به سنجش اعتبار سیاهه و ارسای پرداخت. در نتیجه، اعتبارسنجی و ویرایش‌های پیشنهاد شده توسط صاحب نظران و متخصصان اعمال شد و سپس مؤلفه جست‌وجو در وبگاه مراکز تاریخ شفاهی داخلی و خارجی مورد ارزیابی قرار گرفت. در این سیاهه، مؤلفه جست‌وجو با ۱۵ معیار (امکان جست‌وجو، روش جست‌وجو، عملگرهای جبری، جست‌وجو با کلیدواژه، عنوان، موضوع، عبارت، جست‌وجوی پیشرفته، تصحیح غلط‌های املائی و گرامری، تورق، محدودیت جست‌وجو، نشان دارشدن نتایج جست‌وجو، برجسته بودن کلمات جست‌وجو شده یا مترادف، ارسال نتایج جست‌وجو از طریق پست الکترونیک، چاپ نتایج جست‌وجو، امکان انتخاب قالب‌های سند، حجم مدرک، و دسترسی به منابع و مآخذ مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، در سیاهه یاد شده از دو مقیاس وجود و عدم (بلی و خیر) استفاده شد. پایایی سیاهه پژوهش، از طریق ضریب آلفای کرونباخ مورد محاسبه قرار گرفت که ضریب آلفای مؤلفه جست‌وجو ۰/۹۴ به دست آمد. جامعه آماری این پژوهش شامل وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی است که در دو دسته کلی قرار دارد. دسته نخست، شامل وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی فعال در ایران است و دسته دوم شامل تعدادی از وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در جهان است. لازم به ذکر است انتخاب این مراکز خارجی با در نظر گرفتن پراکندگی جغرافیایی و دارا بودن حداقل امکان جست‌وجو بوده است و سعی شده است که مراکز تاریخ شفاهی از تمامی قاره‌ها انتخاب شود. همچنین، برای جمع‌آوری داده‌ها، علاوه بر سیاهه و ارسای، گاهی با مسئولان مراکز تاریخ شفاهی داخلی از طریق تماس تلفنی و پست الکترونیک و با مسئولان خارجی از طریق پست الکترونیک نیز ارتباط برقرار گردید. نام مراکز تاریخ شفاهی مورد بررسی در داخل و خارج از کشور در پیوست‌های ۲ و ۳ آمده است.

۱. (نسخه‌ای از آن در پیوست آمده است).

پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت مؤلفه جست و جو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در داخل کشور چگونه است؟
۲. وضعیت مؤلفه جست و جو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در خارج از کشور چگونه است؟
۳. رتبه‌بندی وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی (براساس ارزیابی مؤلفه جست و جو) در داخل کشور چگونه است؟
۴. رتبه‌بندی وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی (براساس ارزیابی مؤلفه جست و جو) در خارج کشور چگونه است؟

یافته‌های پژوهش

پرسش نخست پژوهش: وضعیت مؤلفه جست و جو در وبگاه‌های مراکز تاریخ شفاهی در داخل کشور چگونه است؟ در پاسخ به این پرسش، به بررسی وضعیت مؤلفه جست و جو در تک تک مراکز مورد بررسی در داخل کشور پرداخته می‌شود.

۱. بخش تاریخ شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی

سابقه کار تاریخ شفاهی در سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، به سال ۱۳۷۱ و تأسیس اداره آرشیو شفاهی در مدیریت خدمات آرشیوی برمی‌گردد. این اداره، نخست، فعالیت خود را با مطالعه و پژوهش درباره تاریخ شفاهی و روش‌های انجام مصاحبه آغاز نمود. محور مصاحبه‌های تاریخ شفاهی در این سازمان، زندگینامه و تجربه‌های مهم شخصیت‌های مؤثر در تاریخ معاصر ایران بود.

پس از اجرای تشکیلات جدید در سال ۱۳۸۵، نام این گروه، به گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری و شنیداری تغییر یافت. از آنجاکه در تشکیلات جدید، این گروه در درجه نخست، وظیفه اطلاع‌رسانی را پیش روی خود داشت، مبنای اطلاع‌رسانی منابع تاریخ شفاهی گذاشت و با روش‌های مختلف فعالیت نمود. از جمله فراهم نمودن امکان دسترسی پژوهشگران به اطلاعات تاریخ شفاهی از طریق راه‌اندازی تالار اطلاع‌رسانی تاریخ شفاهی از سال ۱۳۸۶، برگزاری نمایشگاه‌های تاریخ شفاهی، چاپ و انتشار مصاحبه و برگزاری مراسم بزرگداشت مصاحبه‌شوندگان. در سال ۱۳۸۶، سازمان، به منظور توسعه طرح‌های تاریخ شفاهی، با استفاده از توانمندی بخش خصوصی، به مصاحبه با شماری از چهره‌های شاخص تاریخ و فرهنگ معاصر ایران اقدام کرد. در مجموع، تاکنون بیش از ۲۰۰۰ ساعت مصاحبه به وسیله این سازمان

انجام یا خریداری و گردآوری شده است. مدیریت‌های استانی سازمان اسناد و کتابخانه ملی در استان‌های همدان، یزد، کرمان، آذربایجان شرقی، سیستان و بلوچستان، اصفهان، بوشهر، خراسان رضوی، و فارس نیز در زمینه انجام مصاحبه‌های تاریخ شفاهی فعال بوده و اطلاعات تاریخی متنوعی را گردآوری کرده‌اند. مهم‌ترین فعالیت‌های اداره آرشیو شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران در زمینه تاریخ شفاهی عبارت است از:

- شناسایی شخصیت‌های مهم علمی، فرهنگی، سیاسی، و هنری و ایجاد ارتباط با آنها و مطالعه و تحقیق پیرامون موضوع مصاحبه و تهیه طرح مصاحبه با شخصیت‌های مذکور؛
- مصاحبه با شخصیت‌های منتخب در زمینه‌های مورد نظر؛
- حفظ، نگهداری، و آماده‌سازی مصاحبه از طریق پیاده‌سازی متن و تهیه نسخه‌های جانبی و انجام مراحل مقابله، تصحیح، و ویرایش؛
- ارائه خدمات به پژوهشگران با رعایت شرایط تعیین شده از سوی مصاحبه‌شونده و سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران؛ و
- جذب اسناد و مدارک شخصی مصاحبه‌شوندگان که در صورت تمایل آنها، به‌عنوان ضمیمه مصاحبه در آرشیو نگهداری می‌شود.

از این دست می‌توان به مجموعه‌های اهدایی امیرشاپور زندینیا، جمشیدلایق، و ناصرگیتی اشاره کرد. گروه اطلاع‌رسانی منابع دیداری- شنیداری، به‌منظور حفاظت بهینه از آثار تولید شده و تضمین ماندگاری بیشتر این منابع، اقدام به تبدیل منابع صوتی و تصویری به نسخه رقمی کرده است. انجام امور مربوط به حفظ و نگهداری منابع تولید شده، و فهرست‌نویسی و استخراج اطلاعات مرجع، از دیگر فعالیت‌های این اداره است (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۹۳).

درویگاه تاریخ شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، مواردی مانند تاریخچه، فهرست مصاحبه‌ها، صدا جنگ خبری، صدای ماندگار، انتشارات، همایش‌ها و نشست‌های علمی، مراسم، نمایشگاه‌ها، مجموعه‌های اهدایی، گزیده فیلم‌های تاریخ شفاهی، پیوندها، خدمات اطلاع‌رسانی و مقررات قرار داده شده است.

نسخه‌ای از منابع تاریخ شفاهی مطابق با مقررات بهره‌برداری از این منابع، در اتاق فهرست‌نویسی تاریخ شفاهی، واقع در ساختمان آرشیو ملی، برای پژوهشگران و علاقه‌مندان قابل دسترسی است. مراجعان می‌توانند پس از عضویت در آرشیو ملی به اتاق یادشده مراجعه و متن مورد نظر خود را از طریق فهرست‌های موجود جست‌وجو کنند. طبق مقررات، پژوهشگر می‌تواند متن مصاحبه را قرائت و فقط یادداشت‌برداری کند و در صورت نیاز از فایل صوتی یا تصویری نیز استفاده کند. لازم به ذکر است که هرگونه عکسبرداری و کپی از

مصاحبه‌ها ممنوع است (سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، ۱۳۹۳). با بررسی نهایی گروه تاریخ شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی و پرسش از کتابدار مرجع مجازی (متخصص اسناد) به این نتیجه رسیدیم که مؤلفه جست‌وجو به‌طور مستقل برای منابع تاریخ شفاهی وجود ندارد و تنها گزیده‌ای از این منابع در وبگاه سازمان قرار دارد و دسترسی کامل به منابع تنها با مراجعه حضوری امکان‌پذیر است.

۲. بخش تاریخ شفاهی مدیریت اسناد و مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی

آرشیو تاریخ شفاهی یکی از بخش‌های مدیریت امور اسناد و مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی است. پس از ایجاد اداره اسناد در کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، با الگوبرداری از مؤسسه‌های مشابه، به‌خصوص سازمان اسناد ملی، آرشیو تاریخ شفاهی به‌عنوان واحدی مجزا در اواخر سال ۱۳۷۶ زیر نظر رئیس اداره اسناد شروع به کار کرد. در ۱۳۷۹، آرشیو از حالت مستقل در آمد و زیر نظر بخش نمایه‌سازی اسناد قرار گرفت. این وضعیت تا ۱۳۸۲ ادامه پیدا کرد. با اصلاح چارت کتابخانه و تبدیل اداره اسناد به «مدیریت امور اسناد و مطبوعات» این قسمت، از ابتدای سال ۱۳۸۳، به‌عنوان بخشی مستقل به فعالیت خود ادامه داد. در این سال، با استفاده از نتایج مطالعات «طرح بررسی مراکز تاریخ شفاهی» و تطبیق کارهای تاریخ شفاهی با استانداردهای موجود، تحولات زیادی در این بخش به‌وجود آمد. این آرشیو، با انجام مصاحبه، کسب اطلاعات تاریخی، و آماده‌سازی و ارائه آن به محققان، در چارچوب اولویت‌های سازمان کتابخانه‌ها، به‌عنوان یکی از مراکز تاریخ شفاهی در کشور فعالیت می‌کند. مجموعه‌های موجود در وبگاه این مرکز شامل فهرست مصاحبه‌های انجام شده، مستندسازی محلات قدیمی شهر مشهد، تاریخ پزشکی مشهد، گناباد و خواف است. مراجعه‌کنندگان، با داشتن معرفی‌نامه معتبر و با ذکر عنوان تحقیق و تأیید مدیریت امور اسناد و مطبوعات و سرپرست گروه اسناد و کارشناس مسئول بخش تاریخ شفاهی می‌توانند نسبت به مطالعه و فیش‌برداری از منابع اقدام نمایند. اگر مراجعه‌کنندگان، متقاضی تصویر متن پیاده شده، کپی نوارکاست یا فیلم و سی دی باشند، می‌توانند پس از موافقت، طبق مقررات و با پرداخت هزینه‌ها نسبت به تهیه تصویر و کپی با هماهنگی کارشناس امور محققان اقدام کنند (سایت تاریخ شفاهی ایران، ۱۳۹۳). با بررسی نهایی وبگاه تاریخ شفاهی آستان قدس رضوی و ارتباط مستقیم با مرکز تاریخ شفاهی آستان قدس رضوی به این نتیجه رسیدیم که مؤلفه جست‌وجو به‌طور مستقل برای منابع تاریخ شفاهی وجود ندارد، ولی جست‌وجوی مصاحبه‌های تاریخ شفاهی از طریق پرتال سیمرخ درگاه آستان قدس رضوی امکان‌پذیر

است که با وارد نمودن کلیدواژه می توان به مواردی مانند موضوع مصاحبه، مصاحبه کننده، تصویربردار، مدت زمان مصاحبه، تاریخ و شماره نوار ویدئو دست پیدا کرد و دسترسی کامل به منابع تنها با مراجعه حضوری امکان پذیر است.

۳. بخش تاریخ شفاهی مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران

مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران، در سال ۱۳۶۵ با نام مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی، با بهره گیری از اسناد قابل توجهی که پس از پیروزی انقلاب اسلامی در اختیار این مرکز قرار گرفته بود شکل گرفت. از آنجاکه یکی از اساسی ترین پایه های آگاهی تاریخی بر اسناد و مدارک بازمانده استوار است، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران در حفظ، عرضه، و انتشار این میراث فرهنگی و نیز ایجاد بستری مساعد جهت پژوهش های تاریخی نهایت سعی و کوشش خود را به کار برده است. قلمرو مطالعات تاریخی در این مؤسسه محدود به تاریخ معاصر ایران است که تحولات سده های ۱۸ الی ۲۰ میلادی در ایران را در بر می گیرد. ویژگی اصلی اسناد موجود در مؤسسه، خصوصی بودن آنهاست و همین امر موجب تمایز این اسناد از سایر مجموعه های مشابه می شود. در سال های اخیر نیز به منظور حفظ این میراث گرانبها و همچنین تکمیل موجودی آرشیو، نسبت به خرید و حفظ پاره های از مجموعه های خصوصی اسناد مبادرت گشته است. بخش های این مؤسسه، که پیگیری وظایف و اهداف یادشده را برعهده دارند، شامل آرشیو، کتابخانه، بانک اطلاعات پژوهش، دفتر همکاری و ارتباطات بین المللی، و انتشارات است. با تماس تلفنی که با مسئول تاریخ شفاهی مؤسسه برقرار شد و با بررسی وبگاه این مؤسسه به این نتیجه رسیدیم که مؤلفه جست و جو در وبگاه مؤسسه قرار داد که می توان تعدادی از مصاحبه های تاریخ شفاهی را از آن جست و جو کرد و حتی فایل پی.دی.اف. برخی مصاحبه ها موجود است، ولی دسترسی به تمام مصاحبه ها و جست و جوی تمام آنها امکان پذیر نبود و مؤلفه جست و جو به طور مستقل برای مصاحبه های تاریخ شفاهی وجود ندارد.

۴. معاونت تاریخ شفاهی مرکز اسناد انقلاب اسلامی

مرکز اسناد انقلاب اسلامی، به عنوان مؤسسه پژوهشی تاریخ انقلاب اسلامی ایران و به منظور جمع آوری اسناد و مدارک مربوط به نهضت امام خمینی (ره)، جهت انجام تحقیقات مستند تاریخی و سندیت تدوین و نگارش تاریخ انقلاب شکوهمند اسلامی ایران در سال ۱۳۶۰ فعالیت خود را آغاز نمود. در این زمینه، تلاش زیادی صورت گرفت تا اسناد موجود مرتبط با تاریخ انقلاب اسلامی جمع آوری شود. هم اکنون در پی تلاش های صورت گرفته، آرشیو مرکز

اسناد انقلاب اسلامی با نزدیک به یک میلیون و هفتصد هزار برگ سند نوشتاری، شصت هزار قطعه عکس، دو بیست هزار قطعه نگاتیو، بیست و سه هزار ساعت صدا، و پانزده هزار ساعت تصویر آرشیوی بسیار غنی از اسناد انقلاب اسلامی را دارد. مرکز اسناد انقلاب اسلامی دارای چهار معاونت اطلاع‌رسانی، پژوهش، انتشارات، و تاریخ شفاهی است. شناسایی و مصاحبه با کسانی که به گونه‌ای در فرآیند انقلاب اسلامی فعالیت داشته‌اند یا اطلاعات ثبت نشده‌ای از تاریخ نهضت امام خمینی (ره) دارند، مهم‌ترین وظیفه بخش تاریخ شفاهی محسوب می‌شود. تاکنون، نزدیک به بیست هزار ساعت مصاحبه توسط همکاران این بخش تهیه شده است که شخصیت‌های مهم و تأثیرگذار در انقلاب اسلامی را شامل می‌شود؛ ولی از آنجاکه انقلاب شکوهمند اسلامی ایران به لحاظ وسعت، گستردگی و صف‌ناشدنی دارد، هنوز هستند افرادی که خاطرات بسیار ارزشمند در حافظه خویش دارند که این بخش در حال شناسایی و انجام مصاحبه با این افراد است (مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۹۳). با بررسی‌هایی که انجام شد و ارتباط مستقیمی که با مسئول تاریخ شفاهی مرکز اسناد انقلاب اسلامی برقرار گردید، مشخص شد که برای دسترسی به منابع تاریخ شفاهی، حضور فیزیکی در محل و معرفی نامه کتبی الزامی است و دسترسی به این منابع از طریق وب‌گاه امکان‌پذیر نیست.

۵. واحد تاریخ شفاهی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی

بخش مرکز اسناد کتابخانه مجلس، با در اختیار داشتن آرشیو بی‌همتایی شامل بیش از دوازده میلیون برگ از اسناد مربوط به ۲۴ دوره مجلس شورای ملی و هفت دوره مجلس سنا، تنها مرکز غنی اسناد پارلمانی کشور، تاریخ قانون‌گذاری، سیر تصویب قوانین، تحولات قوه مقننه در ادوار مختلف، و روایت تعاملات مردم با نمایندگان خویش است که به لحاظ پژوهش‌های جامعه‌شناختی و تحقیقات اجتماعی بسیار مهم و ارزنده محسوب می‌شود. این مرکز، با مجموعه‌های اهدایی نظیر مجموعه ۷۵ هزار سندی خانواده متین‌دقتری و مجموعه ده هزار سندی فرمانفرما تقویت شده و عرصه مطالعاتی و پژوهشی ناب‌ی را برای نویسندگان و پژوهشگران فراهم کرده است. این اسناد، مشتمل است بر فرمان‌ها، نامه‌ها، قراردادهای امتیازنامه‌ها، اسناد مالی، قبالة‌ها، وقفنامه‌ها، اعتبارنامه‌ها، عرایض و شکایات مردمی، اسناد انتخابات، اسناد و مدارک کمیسیون‌ها، لوایح، طرح‌ها، اسناد حسابداری، قوانین، اسناد مجلس مؤسسان، عکس‌ها، آلبوم‌های تاریخی و نقشه‌ها، نوارهای ریلی مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی و فایل‌های رقمی آنها، بریده نشریات، پرونده نمایندگان مجالس ملی و سنا. برای بخش مهمی از اسناد موجود در این بخش کاربرگه تهیه شده و اطلاعات آن در شبکه کتابخانه موجود و، فهرست آنها، از طریق وب‌گاه کتابخانه،

قابل دسترس است. این بخش، همچنین دربردارنده اسناد سازمان ملل شامل مجموعه‌های ارزشمند اطلاعات، اسناد و مدارک، گزارش‌ها و انتشارات ارکان ششگانه سازمان ملل و کارگزاری‌های تخصصی آن یعنی سازمان بین‌المللی کار، سازمان خواروبار و کشاورزی، سازمان بهداشت جهانی، بانک جهانی، و یونسکو است. این اسناد، از نخستین سال‌های تأسیس سازمان ملل در سال ۱۳۲۷/۱۹۴۸ ش. تاکنون، به زبان‌های انگلیسی، عربی، و فرانسه به این کتابخانه می‌رسد و مطابق طبقه‌بندی خاص آن نگهداری می‌شود.

وبگاه کتابخانه مجلس، در دو سال اخیر بهینه شده و ارتقا یافته است و علاوه بر اخبار، معرفی کتابخانه، مرکز پژوهش، کتابخانه شماره ۲، مرکز اسناد شامل اسناد ملی، سازمان ملل، انتشارات، تاریخ شفاهی، دیداری شنیداری، شورای ارزیابی اسناد، طرح‌های پژوهشی، فراهم‌آوری، فهرست‌نویسی، گزارش‌های دولتی، مرکز تحقیقات تاریخ مجلس، و واحد مخزن و موزه مجلس، شامل معرفی موزه، گالری‌ها، تاریخ مجلس، مجموعه‌ها، ساختمان مشروطه، رویدادها و راهنمای بازدید؛ امکاناتی به شرح زیر نیز دارد:

- جست‌وجوی اطلاعات کتابشناختی منابع موجود در کتابخانه مجلس؛
- جست‌وجوی تصاویر رقمی نسخ خطی کتابخانه مجلس در رسان؛
- جست‌وجوی مذاکرات ۲۴ دوره مجلس شورای ملی و ۸ دوره مجلس شورای اسلامی با فرمت‌های متنی و پی.دی.اف. و عکس. در آینده، مذاکرات مجالس مؤسسان و سنا و تدوین قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و بازنگری آن، نیز اضافه خواهد شد.
- منابع رقمی شامل انتشارات کتابخانه مجلس، فصلنامه پیام بهارستان و نشریات ادواری قدیمی در قالب پی.دی.اف. و قابل ذخیره؛ و
- پیوندها که شامل کتابخانه‌های مهم، وبگاه‌های مرتبط با مجلس، کتابخانه‌های رقمی، و مؤسسه‌های فرهنگی است (کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۳).

درویگاه کتابخانه مجلس، نه تنها مؤلفه جست‌وجو بلکه بخش مجزایی به‌طور مستقل برای منابع تاریخ شفاهی وجود ندارد. با ارتباط مستقیمی که با مرکز اسناد مجلس برقرار گردید مشخص شد که هم‌اکنون مرکز، به دلیل سازماندهی اسناد و مصاحبه‌های تاریخ شفاهی، از ارائه خدمات به محققان معذور است، ولی در آینده‌ای نزدیک محققان و دانشجویان می‌توانند با ارائه معرفی نامه یا کارت شناسایی معتبر و ارائه موضوع تحقیق، از خدمات آرشیو تاریخ شفاهی این مرکز استفاده نمایند. بنابراین، ارائه خدمات به مراجعان به صورت حضوری و در صورت تشخیص مرکز به صورت مکاتبه‌ای یا الکترونیک خواهد بود.

۶. دفتر تاریخ شفاهی ادبیات انقلاب اسلامی

دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، در سال ۱۳۷۲، با هدف تولید منابع ادبی - تاریخی، با موضوع انقلاب اسلامی، در حوزه هنری تأسیس شد. فعالیت این دفتر، تولید آثار علمی براساس یافته‌ها و گردآوری‌هایی است که نزدیک به دو دهه جست‌وجو و تلاش میدانی را پشت سر داشته است. این فعالیت‌ها، تاحدودی جای خالی سازمان‌های پژوهشی را پر کرده و به‌طور غیرمستقیم، نهادهای کم‌کار را به فعالیت اساسی واداشته است. همچنین، منشأ و الگوی تولید در حیطه تاریخ پژوهی‌های وطنی است. درحال حاضر، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی، از جایگاهی قابل قبول در عرصه پژوهش‌های تاریخ انقلاب اسلامی برخوردار است؛ به‌طوری‌که عضو «مجمع هماهنگی تاریخ پژوهی، اسنادی و بانک‌های اطلاعاتی» (مہتاب) است و در کنار مراکزی همچون کتابخانه ملی ایران، کتابخانه، موزه و مرکز اسناد شورای اسلامی، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، مرکز اسناد و تاریخ دیپلماسی وزارت امور خارجه، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، و بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی نقش فعالی در توسعه تاریخ‌نگاری مرتبط با انقلاب و تاریخ معاصر ایران دارد. این دفتر، تاکنون، حدود ۱۲۰ جلد کتاب منتشر کرده است. تاریخ‌نگاری دفتر ادبیات انقلاب اسلامی به سه شکل انجام می‌گیرد: الف. نگارش روزشمار، ب. تاریخ شفاهی، و ج. دایره‌المعارف نویسی.

واحد تاریخ شفاهی ادبیات انقلاب اسلامی در سال ۱۳۷۲ با نام «واحد تاریخ شفاهی» فعالیت خود را آغاز کرد. تاریخ شفاهی مجموعه‌ای از روایت‌های متشابه و متضاد است که در پی گفت‌وگوی تفصیلی با جنبه‌های استفهامی و استنباطی و بعضاً نقد و تفسیر گذشته به دست آمده و در یک نظام واحد، روایتی تاریخی از یک واقعه را ارائه می‌کند. براین اساس، دستیابی به موضوع و راوی، دیدار و گفتگوی مصاحبه‌کننده (وقایع نگار) با راوی و تدوین و ارائه اثر یا متن مهم‌ترین مراحل کار تاریخ شفاهی است. واحد تاریخ شفاهی، با جمع‌آوری مشاهدات، خاطرات، و اطلاعات افراد مبارز یا مطلع از روند پیروزی انقلاب اسلامی یا حوادث مهم تاریخ معاصر و انتشار آنها، ضمن تلاش در راه حفظ تاریخ انقلاب اسلامی، به نشر ارزش‌ها و آرمان‌های بلند انقلاب اسلامی می‌اندیشد. این واحد شامل سه بخش مصاحبه، بایگانی، و تحقیق و تدوین است و تاکنون، حدود ۶۱۵۰ ساعت مصاحبه با ۸۵۰ نفر از مشاهیر و رجال سیاسی و فرهنگی معاصر انجام داده که از میان آنها ۳۵ عنوان کتاب خاطرات مستقل به چاپ رسیده است. خاطرات هادی غفاری، آیت‌الله پسندیده، حبیب‌الله طاهری گرگانی، مرتضی الویری، رجبعلی طاهری، جواد منصور (پیش از انقلاب)، سیدعلی اکبر محتشمی، محمد کاظم بجنوردی، احمد احمد، خاطرات زندان، مرضیه حدیدچی (دباغ)، شیخ مصطفی رهنما، مرتضی نبوی، عزت‌شاهی (عزت‌الله مطهری)،

اکبر براتی، کاظم اکرمی، کاظم ذوالانوار، سید علی اکبر ابوترابی، محمد حسین بهجتی (شفق) و ماشاءالله کازرونی بخشی از آثار منتشره این واحد را تشکیل می دهد. همچنین، خاطرات قیام ۱۵ خرداد در ۱۱ جلد، و پژوهشی در زمینه «جنبش دانشجویی دانشگاه تبریز» از دیگر آثار منتشر شده این واحد است. واحد تاریخ شفاهی، سه پژوهش را در زمینه ریشه ها، علل، و چگونگی تصرف لانه جاسوسی (سفارت آمریکا) و حوادث پس از آن آغاز کرده است که در مرحله تدوین هستند. همچنین، تحقیق و پژوهش پیرامون مقطع زمانی حضور امام خمینی در فرانسه و مصاحبه با شاهدان و مرتبین دفتر ایشان در نوفل لوشاتو نیز در دستور کار قرار دارد. از میان آثار چاپ شده، خاطرات عزت شاهی، احمد احمد، و مرضیه حدیدچی (دباغ)، به ترتیب با ۱۷، ۱۲، و ۱۲ بار تجدید چاپ، بیشترین مخاطب را جذب نموده است. این واحد، هم اکنون، در صدد انتشار خاطرات آقایان حسین عالی، آیت الله سید رضی شیرازی، جلال غنی زاده، محمدرضا حافظ نیا، سید تقی درچه ای، جواد منصور (پس از انقلاب)، و خانم دستغیب است. واحد تاریخ شفاهی، علاوه بر ضبط و انتشار خاطرات، به هنرمندان و محققان در جهت خلق آثار ادبی، هنری، و تاریخی نیز مشاوره می دهد.

واحد تاریخ شفاهی، طی سال های گذشته، در برپایی پنج کارگاه و نشست تخصصی و دو همایش تاریخ شفاهی، با همکاری مراکز پژوهشی و اسنادی و دانشگاهی کشور، مشارکت داشته است. همکاران این واحد، همچنین، نخستین وبگاه تخصصی تاریخ شفاهی را از سال ۱۳۸۶ به نشانی www.oral-history.ir راه اندازی کرده و به انتشار اخبار و مطالب تخصصی این حوزه مبادرت می ورزند.

وبگاه تاریخ شفاهی ایران از بهمن ۱۳۸۶، در آستانه برگزاری چهارمین نشست تخصصی تاریخ شفاهی ایران، به شکل آزمایشی، و از بهمن ۱۳۸۷، مقارن با سی امین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی، به همت محسن کاظمی، در مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری به صورت رسمی آغاز به فعالیت کرد. این وبگاه، علاوه بر اخبار، مصاحبه ها، و مقاله های حوزه تاریخ شفاهی؛ یادداشت های روزانه، سفرنامه ها، گزارش های تاریخی، روز شماره ها، و خاطرات را نیز دربر خواهد گرفت. با بررسی هایی که انجام شد به این نکته رسیدیم که مؤلفه جست و جو در وبگاه آن وجود دارد که می توان منابع تاریخ شفاهی موجود را جست و جو نمود که در جدول ۱ به بررسی آن پرداخته می شود.

نام مرکز	مؤلفه جست و جو	امکان جست و جو	روش جست و جو	عملگرهای جبری	جست و جو با کلیدواژه، عنوان، موضوع و عبارت	جست و جوی پیشرفته	تصحیح غلط های املایی و گرامری	نورق	محدودیت جست و جو	نشان دار شدن نتایج جست و جو	برجسته بودن کلمات جست و جو شده یا مترادف	ارسال نتایج جست و جو از طریق پست الکترونیک	چاپ نتایج جست و جو	امکان انتخاب قالب های سند	حجم مدرک	دسترسی به منابع و مآخذ
سایت تاریخ شفاهی ایران	✓	✓	زبان طبیعی و آزاد	-	-	-	-	✓	-	-	-	✓	ii	-	-	✓

جدول ۱

مؤلفه جست و جوی درگاه تاریخ شفاهی ایران

با تأملی در جدول ۱، به این نتیجه درمی یابیم که در وبگاه تاریخ شفاهی ایران، تنها ۴ معیار از ۱۵ معیار مؤلفه جست و جو وجود دارد که این موضوع می تواند مورد بررسی مدیران و صاحب نظران قرار گیرد تا کاربران بتوانند با صرف وقت کمتری به منبع مورد نظرشان دست یابند.

۷. انجمن مطالعات تاریخ شفاهی ایران

انجمن مطالعات تاریخ شفاهی ایران، نهادی پژوهشی و غیرانتفاعی و غیردولتی و غیرسیاسی و غیر مذهبی است که در دادگستری شهر برلین، پایتخت جمهوری آلمان فدرال، به ثبت رسیده است. هدف اصلی این انجمن، رویکرد به پژوهش در تاریخ اجتماعی و فرهنگی و سیاسی قرن بیستم ایران از میان زیست گفتارهایی از چهار نسل با روش گفت و گو و مباحثه است. در این وبگاه، با پیشینه ۲۸ سال کار پژوهشی و اجرایی که در شرایط زندگی در تبعید سیاسی انجام گردیده، آشنا می شوید. این کار را حمید احمدی بنیان گذار و مدیر انجمن مطالعات تاریخ شفاهی ایران به صورت داوطلبانه و انفرادی انجام داده است. فعالیت او منجر به تهیه مجموعه ای شده به نام «مجموعه تاریخ شفاهی صوتی تصویری از ایران قرن بیستم». این وبگاه نیز علی رغم دارا بودن اطلاعات بسیار ارزشمندش دارای مؤلفه جست و جو نیست.

با نگاهی اجمالی به بررسی های مؤلفه جست و جوی مراکز تاریخ شفاهی ایران، متوجه این مطلب خواهیم شد که این مراکز با وجود داشتن مصاحبه ها و منابع ارزشمند، به مؤلفه جست و جو، که مقوله ای بسیار مهم در دسترسی برای کاربران است، توجه کافی نکرده و در بیشتر مراکز دسترسی به مصاحبه ها با مراجعه حضوری امکان پذیر است.

پرسش دوم پژوهش: وضعیت مؤلفه جست و جو در وبگاه های مراکز تاریخ شفاهی در خارج از کشور چگونه است؟

از آنجا که بیشتر مراکز تاریخ شفاهی در خارج از کشور معیارهای مؤلفه جست و جو را داشتند، همه آنها را در جدول ۲ آوردیم.

دسترسی به منابع و مآخذ	حجم مدرک	امکان انتخاب قالب های سند	چاپ نتایج جست و جو	ارسال نتایج جست و جو از طریق پست الکترونیک	برجسته بودن کلیات جست و جو شده یا مترادف	نشان دار شدن نتایج جست و جو	محدودیت جست و جو	تورق	تصحیح غلط های املائی و گرامری	جست و جوی پیشرفته	جست و جو با کلمات کلیدی، عنوان، موضوع و عبارت	عملگرهای جبری	روش جست و جو	امکان جست و جو	مؤلفه جست و جو	نام مراکز
-	-	-	-	✓	✓	-	-	✓	-	-	-	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	The Center for Oral History and Cultural Heritage at The USM	
-	-	-	-	-	✓	-	-	✓	-	✓	✓	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	Columbia University library	
-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	زبان طبیعی و کنترل شده	✓	National Archive of Singapor	
-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	زبان طبیعی و آزاد	✓	Harvard University Iranian oral history project	
-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	Center for oral history (University of Hawaii at Manoa)	
✓	-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	Center for oral history Louie B.Nunn	
✓	-	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	UCLA Library /Center for oral history research	
✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	زبان طبیعی و آزاد	✓	University of Louisvill	
✓	-	-	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	National Librarys digitized oral history	
-	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	زبان طبیعی و آزاد	✓	Alexander Turnbull Library	

جدول ۲

مقایسه مراکز تاریخ شفاهی خارج از کشور براساس مؤلفه جست و جو در آنها

با کمی تأمل بر نتایج مندرج در جدول ۲، به نتایج زیر می‌رسیم:
امکان جست و جو: از آنجاکه معیار مقایسه مراکز براساس داشتن مؤلفه جست و جو
بوده است، همه قابلیت جست و جو را داشتند.

روش جست و جو: بررسی‌ها نشان می‌دهد که از ۱۰ مرکز مورد بررسی، ۹ مرکز از زبان
طبیعی و آزاد برای جست و جو استفاده می‌کنند و تنها ۱ مرکز (آرشیو ملی سنگاپور) هم قابلیت
جست و جو به زبان طبیعی و آزاد و هم زبان کنترل شده را دارد و این نشان می‌دهد که بقیه
مراکز در وضعیت نامناسب (در این مورد) قرار دارند. زیرا این ویژگی باعث می‌شود از واژگان
کنترل شده در جست و جو بهره گرفته شود و در واقع از ریزش کاذب جلوگیری می‌کند.

عملگرهای جبری: بررسی‌ها نشان می‌دهد که از ۱۰ مرکز مورد بررسی، تنها ۳ مرکز
امکان استفاده از عملگرهای جبری در هنگام جست و جو را دارد و ۷ مرکز دیگر این
قابلیت را نداشته و در وضعیت نامناسب (در این مورد) قرار دارند.

جست و جو با کلیدواژه، عنوان، موضوع و عبارت: بررسی‌ها نشان می‌دهد که از
۱۰ مرکز مورد بررسی، ۸ مرکز امکان جست و جو در فیلدهای نویسنده، عنوان، و موضوع
را داشته و ۲ مرکز این امکان را ندارند.

جست و جوی پیشرفته: بررسی‌ها نشان می‌دهد که ۷ مرکز امکان جست و جوی
پیشرفته را دارند و ۳ مرکز این امکان را ندارند.

تصحیح غلط‌های املائی و دستوری: بررسی‌ها نشان می‌دهد که تنها ۱ مرکز از مراکز
مورد بررسی این امکان را داشته و بقیه این معیار را ندارند و در وضعیت نامناسب قرار
دارند. داشتن چنین قابلیت‌هایی به تسهیل فرآیند بازیابی اطلاعات و سرگردان نشدن کاربران
کمک می‌کند، زیرا گاهی درج املائی نادرست کلمات، بازیابی مقولات مورد نیاز کاربران
را در برنارد و باعث می‌شود که منابع مورد نیاز کاربر از دست او خارج شود.

تورق: بررسی‌ها نشان می‌دهد که در ۸ مرکز تاریخ شفاهی، امکان تورق و انتخاب
مدخل از داخل نمایه‌ها وجود دارد، اما در ۲ مرکز این امکان وجود ندارد.

محدودیت جست و جو: بررسی‌ها نشان می‌دهد در ۷ مرکز، محدود کردن جست و جو
وجود دارد و در ۳ مرکز این امکان وجود ندارد.

نشان‌دار شدن نتایج جست و جو: بررسی‌ها نشان می‌دهد که در ۸ مرکز، نتایج جست و جو
برای استفاده بعدی ذخیره یا نشانه‌دار می‌شود و در ۲ مرکز این امکان وجود ندارد.

برجسته بودن کلمات جست و جو شده یا مترادف: بررسی‌ها نشان می‌دهد که در
۹ مرکز کلمات جست و جو شده یا مترادف در متن بازیابی شده برجسته می‌شود و در تنها
۱ مرکز (دانشگاه هاوایی) این امکان وجود ندارد.

ارسال نتایج جست و جو از طریق پست الکترونیک: امکان ارسال نتایج جست و جو با مطالب بازیابی شده از طریق پست الکترونیک در ۷ مرکز وجود داشته و در ۳ مرکز وجود ندارد. البته، در بسیاری از مراکز این امکان با قید شروط و گاه با پرداخت هزینه میسر بود، زیرا ماهیت منابع تاریخ شفاهی با دیگر منابع مانند کتاب متفاوت است و گاه از حساسیت زیادی برخوردار است و مرکز، اجازه نشر آن را از طرف مصاحبه شونده ندارد.

چاپ نتایج جست و جو: بررسی ها نشان می دهد که ۴ مرکز امکانات ویژه برای چاپ منابع بازیابی شده را داشته و ۶ مرکز دیگر فاقد چنین قابلیتی بودند. این مورد نیز مانند مورد بالا، گاه به خاطر حساسیت منابع تاریخ شفاهی، مرکز را با معذوراتی مواجه می سازد.

امکان انتخاب قالب های سند: بررسی ها نشان می دهد که امکان انتخاب قالب های مختلف سند از قبیل تکست، پی.دی.اف. و اچ.تی.ام.ال. در نتایج بازیابی شده تنها در ۳ مرکز امکان پذیر بوده و ۷ مرکز دیگر فاقد چنین قابلیتی هستند.

حجم مدرک: بررسی ها نشان می دهد که تنها در ۱ مرکز حجم مدارک بازیابی شده مشخص است و در ۹ مرکز دیگر حجم مدارک بازیابی شده مشخص نیست.

دسترسی به منابع و مآخذ: بررسی ها نشان می دهد که در ۴ مرکز دسترسی به منابع و مآخذ به کاررفته میسر است و در ۶ مرکز دیگر این امکان وجود ندارد.

پرسش سوم: رتبه بندی و بگاه های مراکز تاریخ شفاهی (بر اساس ارزیابی مؤلفه جست و جو) در داخل کشور چگونه است؟

برای پاسخ به این پرسش، با تأملی بر یافته های پرسش نخست، به این نکته دست یافتیم که بین مراکز مورد بررسی در داخل کشور، مرکز تاریخ شفاهی مستقل وجود نداشت و بیشتر مراکز فعال زیرمجموعه کتابخانه یا مراکز اسنادی هستند. اما از بین مراکز مورد بررسی در ایران، تنها دفتر تاریخ شفاهی ادبیات انقلاب اسلامی، دارای وبگاه بوده و در آن از ۴ معیار از ۱۵ معیار مطرح شده در مؤلفه جست و جو رعایت گردیده است که این موضوع هم می تواند با بازیابی های آینده، معیارهای مطرح شده در مؤلفه جست و جو را در قسمت جست و جو قرار دهد.

پرسش چهارم: رتبه بندی و بگاه های مراکز تاریخ شفاهی (بر اساس ارزیابی مؤلفه جست و جو) در خارج از کشور چگونه است؟

برای پاسخ به این پرسش با تأملی بر یافته های پرسش دوم به نتایج زیر در جدول ۳ می رسیم.

نام مرکز تاریخ شفاهی	تعداد معیارهای رعایت شده از مؤلفه جست‌وجو
Harvard University Iranian oral history project	۱۱ معیار
University of Louisville	۰۱ معیار
National Archive of Singapore UCLA Library /Center for oral history Research	۹ معیار
Alexander Turnbull Library Center for oral history Louie B.Nunn	۸ معیار
National Library s digitized oral history	۷ معیار
Columbia University library	۴ معیار
The Center for Oral History and Cultural Heritage at The USM	۳ معیار
Center for oral history (University of Hawaii at Manoa)	۱ معیار

جدول ۳

تعداد معیارهای رعایت شده از مؤلفه
جست‌وجو در مراکز خارج از کشور

با تاملی بر جدول ۳، به این نکته می‌توان اشاره نمود مرکز تاریخ شفاهی هاروارد، با رعایت ۱۱ معیار در رتبه نخست، و مرکز تاریخ شفاهی هاوایی با رعایت تنها ۱ معیار در آخرین رتبه قرار گرفته است.

نتیجه‌گیری

تاریخ شفاهی، حافظه مردمان و مملو از حوادث و پدیده‌هایی است که در گذر عمر تجربه کرده‌اند و در صندوقچه سینه به امانت گذارده‌اند تا با نقل آن برای نسل‌های آینده اجازه محو شدن به آن ندهند. در حوزه تاریخ شفاهی، پژوهشگر چاره‌ای ندارد جز اینکه به افراد و روایانی مراجعه کند که هنوز دست تطاول ایام به دامان آنها نرسیده است و از گفتار و اقوال آنها در روشن ساختن ابهامات استفاده کند. روشن ساختن بسیاری از جزئیات و ابهامات با فنون تاریخ شفاهی، این تصور را پیش می‌آورد که تاریخ شفاهی نسبت به تاریخ مکتوب رجحان دارد، از آن سبب که تاریخ شفاهی جزئیات و شرح و تفسیر بیشتری را ارائه می‌دهد. به یقین، تاریخ شفاهی در ایران در آینده‌ای نه چندان دور به یکی از منابع مهم آرشیوی و

تحقیقاتی در سطح ملی و حتی بین‌المللی و رقیبی جدی برای منابع مکتوب خواهد شد. سرمایه‌گذاری برای ثبت بسیاری از وقایع و حوادث نانوشته‌ای که فقط در سینه‌ی راویان آن حوادث قرار دارد، می‌تواند کمکی جدی به تاریخ ایران زمین در ابعاد مختلف بنماید. از بررسی‌هایی که در این مقاله در مورد مراکز تاریخ شفاهی در ایران و خارج از ایران انجام شد می‌توان به راهکارهای زیر اشاره کرد:

• برای صرفه‌جویی در وقت مخاطبان و دسترسی سریع و دقیق به اطلاعات، قسمت جست‌وجو به‌عنوان مؤلفه‌ای مهم در بازیابی اطلاعات تاریخ شفاهی در وبگاه‌های تاریخ شفاهی گنجانده شود.

• در بخش جست‌وجوی وبگاه‌های تاریخ شفاهی، امکانات و قابلیت‌های جست‌وجو و بازیابی دقیق در نظر گرفته شود.

• با توجه به هزینه و زمان زیاد مصاحبه‌های تاریخ شفاهی، بهتر است تقسیم‌کار صورت گرفته و هر مرکز به بخشی از این امر مهم پرداخته و در نهایت از طریق اشتراک منابع، مطالب تاریخ شفاهی به اشتراک گذاشته شود.

منبع

آستان قدس رضوی (۱۳۹۳). تاریخ شفاهی آستان قدس رضوی. بازیابی ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۳، از <http://www.old.nlai.ir/Default.aspx?tabid=1771>

آموزنده، مهدیه (۱۳۹۰، پائیز). مطالعه تطبیقی روش‌های سازماندهی اسناد و مدارک تاریخ شفاهی، از منظر برخی مراکز تاریخ شفاهی ایران و جهان. *گنجینه اسناد*، ۸۳، ۱۱۴-۱۳۴.

ابوالحسن ترقی، مهدی (۱۳۹۰). *نقد و بررسی جایگاه تاریخ شفاهی در تاریخ معاصر ایران: ۱۳۸۵-۱۳۵۸ خورشیدی*. پایان‌نامه دکتری، دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان، اصفهان.

ایلخان، فرخنده (۱۳۸۸). *تاریخ شفاهی زنان: تجربه زیسته همسران شهدا در جنگ*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی دانشگاه الزهراء (س)، تهران.

پایگاه اطلاع‌رسانی انقلاب اسلامی (۱۳۹۳). دفتر ادبیات انقلاب اسلامی. بازیابی ۱۸ تیر ۱۳۹۳ از <http://www.22bahman.ir/DanaInfo/pageid/157/language/fa-IR/Default.aspx>

توکلی، فائزه (۱۳۸۷). *رویکردها و روش‌شناسی تاریخ شفاهی در پژوهش‌های تاریخی*. *ماهنامه پژوهشگران*، ۱۶-۱۷، ۱-۱۶.

حسینی، میرهادی (۱۳۸۶). *جایگاه جهانی تاریخ شفاهی*. کتاب ماه تاریخ و جغرافیا، ۱۱۸، ۹۴-۱۰۱.

سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران (۱۳۹۳). *تاریخ شفاهی*. بازیابی ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۳ از <http://old.nlai.ir/Default.aspx?tabid=394>

سایت انجمن مطالعات تاریخ شفاهی ایران (۱۳۹۳). بازیابی ۲۳ اردیبهشت ۱۳۹۳ از

http://www.iranianorahistory.de/farsi/bedoune_login/khaneh.html

سایت تاریخ شفاهی ایران مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری (۱۳۹۳). بازیابی ۲۵

<http://ohwm.ir>

اردیبهشت ۱۳۹۳ از

کیانی، کیانوش (۱۳۸۶). *تاریخ شفاهی، روشی برای تولید علم و غنی سازی آن*، مجموعه مقالات چهارمین نشست تخصصی تاریخ شفاهی، اصفهان: کار مشترک حوزه هنری و گروه تاریخ دانشگاه اصفهان.

مرکز اسناد انقلاب اسلامی (۱۳۹۳). بازیابی ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۳ از

<http://www.irdc.ir/fa/default.aspx>

مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی (۱۳۹۳). تاریخ شفاهی. بازیابی ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۳ از

www.ical.ir/index.php?option=com-K&view=item&id=15121

موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران (۱۳۹۳). تاریخ شفاهی. بازیابی ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۳ از.

<http://www.iichs.org/index.asp?doc-cat=8>

Powell, P.(2000). *Designing Web Usability: The practice of simplicity*. New York: McGraw-Hill.

Ritchie, Donald.A (2003). *Oral History in federal Government*, in *Journal of american History*, no.74.

مؤلفه	معیارها	منبع
جست و جو	<p>امکان جست و جو روش جست و جو عملگرهای بولی جست و جو با کلیدواژه عنوان موضوع عبارت عملگرهای جست و جو ریشه و جست و جو عمومی جستجوی پیشرفته تصحیح غلط‌های املائی و گرامری تورق جست و جو همزمان محدودیت جست و جو نشان‌دارشدن نتایج جست و جو برجسته بودن کلمات جست و جو شده یا مترادف ارسال نتایج جست و جو از طریق پست الکترونیک چاپ نتایج جست و جو امکان انتخاب قالب‌های سند حجم مدرک دسترسی به منابع و مآخذ</p>	پاول ۲۰۰۰

مراکز تاریخ شفاهی مورد بررسی در ایران
۱. بخش تاریخ شفاهی سازمان اسناد و کتابخانه ملی؛
۲. بخش تاریخ شفاهی مدیریت اسناد و مطبوعات سازمان کتابخانه‌ها، موزه‌ها و مرکز اسناد آستان قدس رضوی؛
۳. بخش تاریخ شفاهی موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران؛
۴. بخش تاریخ شفاهی مرکز اسناد انقلاب اسلامی؛
۵. واحد تاریخ شفاهی مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی؛
۶. دفتر ادبیات انقلاب اسلامی (گاه تاریخ شفاهی ایران مرکز مطالعات و تحقیقات فرهنگ و ادب پایداری)؛ و
۷. انجمن مطالعات تاریخ شفاهی ایران

پیوست ۲

نام مراکز تاریخ شفاهی مورد بررسی در ایران

The Center for Oral History and Cultural Heritage at The USM	آمریکا
Columbia University library	آمریکا
National Archive of Singapor	آسیا
Harvard University Iranian oral history project	آمریکا
Center for oral history (University of Hawaii at Manoa)	آمریکا
Center for oral history Louie B.Nunn At the university of Kentuky	آمریکا
UCLA Library /Center for oral history research	آمریکا
University of Louisville	آمریکا
National Library s digitized oral history	استرالیا
Alexander Turnbull Library	اروپا

پیوست ۳

نام مراکز تاریخ شفاهی
مورد بررسی در خارج از کشور

